

Evropski humanizem in njegovi izzivi (predgovor)

David Movrin, Elżbieta Olechowska,
Brane Senegačnik

Vprašanje, kaj je človek, ki je izhodišče slehernega humanizma, je začetno, osnovno, tako rekoč neizbežno vprašanje vsake kulture. Po drugi strani pa je tudi skrajno kompleksno in ga je tako rekoč nemogoče zamejiti. Če torej humanistično misel razumemo kot filozofsko antropologijo, je razumljivo, da ima transkulturni značaj, da se lahko pojavi kjerkoli v zgodovini in da je vselej radikalna: da sega do kulturnih in civilizacijskih temeljev. V tem smislu smemo v njej videti univerzalen človeški pojav. V ožjem smislu pa za izvor humanizma velja vrnitev zahodne Evrope k pozabljenim antičnim izvorom kulturne identitete, za njegov vrhunec pa renesansa, zlasti zaradi dosežkov umetnosti, ki pa so vendarle utemeljeni v mišljenju in v novem pogledu na človeka. Tudi v tej perspektivi se torej humanizem kaže kot eden najpomembnejših in najkompleksnejših pojavov v evropski kulturni zgodovini sploh. Težko si je predstavljati raziskavo, ki ne bi upoštevala njegove mnogoterosti.

Prav temu je v pričujoči tematski številki posvečena posebna skrb. Vrsta priznanih, pa tudi mlajših evropskih avtorjev raziskuje različne literarne, filozofske, etične, estetske, religiozne, kulturne in družbene vidike humanizma. Večina študij osvetljuje njegovo zgodovinsko razsežnost: humanizem se je utemeljeval v antični literaturi in misli in je za stoletja oblikoval konceptualni okvir recepcije in interpretacije antike (Weiss, Kersten, Movrin, Senegačnik). Obenem pa je z lastno spoznavno in etično dinamiko razvijal in nadgrajeval njena izročila in tako usmerjal tok evropske kulturne tradicije ter v nekaterih ozirih preoblikoval celo civilizacijske temelje. Vendar se humanizem ni oblikoval izključno v razmerju z antiko. Pomemben vir in obenem kontrast njegovi antropologiji je srednjeveška krščanska antropologija, zlasti kot se kaže v svojem vrhunskem izrazu, Dantejevi poeziji (Širca). Zgodovinska tematika je tu osvetljena iz različnih perspektiv. Na eni strani so analize konceptualnih premikov v razumevanju sveta, časa in človeškega bitja, ki so razširili splošno, »globalno« obzorje humanističnih mislecev (Szönyi, Molnár, Łukaszyk). Na drugi strani so raziskave nacionalno in regionalno pomembnih osebnosti (Marinčič o vplivu P. P. Vergerija na

P. Trubarja, Pobežin o P. P. Vergeriju, Hriberšek o Ž. Herbersteinu) in literarnih pojavov. Te raziskave v marsičem pomembno revidirajo uveljavljeno literarnozgodovinsko podobo humanističnega obdobja.

Drugo veliko tematsko področje te tematske številke so izzivi humanizma – vpliv njegovih nosilnih idej na današnjo kulturo, še zlasti literaturo (Kuret); spoznavne, etične in družbene dileme, ki nastajajo ob konfliktu humanistične antropologije z novimi vzorci razumevanja človeka; in naposled tudi možnosti, ki jih odpirajo sveža branja humanistične tradicije. Avtorji tudi na tem področju prinašajo številna izvirna spoznanja in ponujajo nove poglede na kulturna vprašanja našega časa, s prispevki, ki govorijo o temeljni izkušnji človeškosti v obzorju humanističnega samorazumevanja (Russo). Z globalizacijo in medijsko-komunikacijsko revolucijo so nastale za humanistično kulturo radikalno spremenjene razmere, ki zahtevajo tudi nov premislek o celovitem konceptu posameznih ved (Zabel).